

Orthodox writers returned to the logic of a system of three patristic theologies of their three theories of knowledge of God. Within the natural theology means knowledge of God is reason and intuitive mind, dogmatic theology means knowledge of God have faith that sees the self-revelation of God that precedes and defines the meaning of the Scriptures, and tradition, teaching the church. Within mystical theology means knowledge of God considered personal mystical experience supernatural experiences that can not be verified ecclesial community.

Keywords: Orthodox theology, mysticism, religious experience, the Greek patristic.

Христюкин Г. В., кандидат философских наук, доцент кафедры философии и политологии, Университет государственной фискальной службы Украины (Украина, Ирпень), xristokingena@gmail.com

Религиоведческий анализ методологии современного православного богословия и греческая патристика

Исследуются источники методологии современного православного богословия в теориях богопознания мыслителей греческой патристики. Современные православные авторы возвращаются к логике патристической системы трех теологий с их тремя теориями богопознания. В пределах естественной теологии средствами богопознания является рассудок и интуитивный ум, догматической теологии средством богопознания служит вера, которая воспринимает само-откровение Бога, которое предшествует и определяет смысл Священного Писания, Предания и учительства церкви. В рамках мистической теологии средством богопознания считается личный мистический опыт, сверхъестественные переживания, которые не могут быть верифицированы церковным сообществом.

Ключевые слова: православная теология, мистика, религиозный опыт, греческая патристика.

* * *

УДК 37.013.73

Сагуйченко В. В., кандидат философских наук, доцент, докторант кафедры философии, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), valentina.sag@ukr.net

КУЛЬТУРНИ СМИСЛИ І ЛЮДИНОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Зміна освітньої політики України, входження її до Болонського процесу, реформування дошкільної, початкової, середньої, вищої, післядипломної освіти формують запит на навчання протягом життя і вимагають зосередитися на філософії безперервної освіти, яка міжнародними документами проголошена як ключова для розвитку людини XXI століття.

Досліджено самоструктурування безперервної освіти у процесі соціокультурних трансформацій постіндустріального зразку, простежено взаємодію інституціоналізованих та неінституціоналізованих форм освіти у модерній та постмодерній культурі.

Простежено трансформацію безперервної освіти у субкультури інформаційного суспільства і соціокультурних контекстах суспільства знань. Запропоновано підходити до безперервної освіти у контекстах самоосвіти, саморозвитку, примусу і свободи за стратегією позитивного навчання як відповіді на виклики економічної кризи, демографічних змін, затребуваності у нових навичках для можливого працевлаштування з новими та удосконаленими компетенціями.

Ключові слова: інституціоналізована та неінституціоналізована освіта, філософія освіти, самоосвіта, примус і свобода, трансформація безперервної освіти.

Зміна освітньої політики України, входження її до Болонського процесу, реформування дошкільної, початкової, середньої, вищої, післядипломної освіти, посилення тенденції до практики пожиттєвого навчання, вимагають зосередитися на філософії безперервної освіти, яка міжнародними документами проголошена як ключова для розвитку людини XXI століття в умовах глобалізаційних процесів. Так, міжнародне дослідження Education and Training in Europe 2020 підкреслює стратегію пожиттєвого навчання як відповідь на виклики економічної кризи, демографічних змін, затребуваності у нових навичках для можливості подальшого працевлаштування в умовах конкурентоспроможності, соціального включення і активного громадянства [19,

р. 57]. Європейські комісії 2012 та 2013 років підкреслювали необхідність покращення доступу до пожиттєвого навчання для категорії дорослих 24–64 років, закликають до посилення співпраці між державними закладами та приватними організаціями, що причетні до надання, застосування та оновлення певних навиків. Акцентується актуальність одночасного збільшення учасників подальшого навчання, покращення якості та прозорості навчального процесу. Інше дослідження відокремлює основні тенденції, які визначають наше майбутнє. Серед них і ті, що актуальні для нашого контексту: навчання через інтернет, постійна зміна форм роботи, зростання популярності ідеї «зроби себе сам», тріумф особистості [2, с. 42].

Перехід до економіки та суспільства, де головним ресурсом просування є знання, вимагає і системного процесу неперервного навчання. Меморандум неперервного навчання країн Європейського Союзу у 2000 році підтвердив вступ до епохи знань та основні принципи цього процесу: постійна навчальна діяльність, яка повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і зайнятості. Освіта характеризується як фактор не тільки професійного зростання, але і особистісного зростання та успіху на таких принципах як: гарантування знань і навиків для всіх, збільшення інвестицій у людський ресурс, інноваційні методики викладання і навчання, нові системи оцінки одержаної неперервної освіти, розвиток системи наставництва і консультування, наближення освіти до дому [17]. Такі високі вимоги до неперервного навчання вимагають мобілізації певних ресурсів держави і громадянського суспільства. Актуальними для досліджень є як формальні, так і неформальні форми неперервної освіти, які ще можна класифікувати як інституціоналізовані та неінституціоналізовані. Удосконаленням форм, методів, технологій, виробленням стратегії неперервної освіти займаються на державному рівні. Також створюються громадські організації, фонди, бізнес-структури, університети третього віку, які намагаються знайти свою нішу для просування ідеї неперервного навчання.

Тому не випадково проблеми неперервного навчання є у полі зору фахівців з питань політології, педагогіки, соціології, економіки, психології, державного управління. Значний вклад у розвиток неперервної освіти внесли фахівці з окремого розділу педагогіки дорослих – андрагогіки, серед яких значний вклад М. М. Бахтіна, С. Г. Вершловського, Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна. Можна погодитися з дослідженням М. І. Романенка, який підкреслює вклад культурології та філософії культури. Серед найголовніших ідей він підкреслює «розкриття нового соціокультурного статусу освіти як провідної форми життєдіяльності суспільства, що не тільки виступає генератором його розвитку, а й є домінуючим фактором у формуванні соціокультурного середовища, в якому живе людина. Освіта в рамках сучасної культури набуває онтологічного та екзистенціального виміру» [9, с. 6]. Перші спроби організаційно-адміністративних напрямів становлення освіти, культурний статус освітніх інституцій у добу античності, освітні інституції Середньовіччя як культурні інновації також є початком для неперервної освіти. Спроби підійти до окремих питань неперервної освіти у контекстах діяльності, наступності, розвитку та саморозвитку, гуманізму, демократизму, цінностей,

змісту, мотивації, відкритості, мобільності, принципів систематичності та послідовності, випередження, культури є у А. Дистервега, В. Дільтея, Х. Г. Гадамера С. І. Гессена, Д. Локка, І. Канта, П. Ф. Каптерева, Я. А. Коменского, Ф. Кумбса, Л. М. Толстого, М. І. Пирогова, І. Г. Песталоцці, В. М. Розіна, І. О. Ільїна, К. Д. Ушинського, Г. П. Щедровицького, С. Л. Франка, П. Ленгранда, Н. Лумана, Е. Фрома, Ю. Хабермаса, М. Хайдегера, Е. Фора, М. Шелера. Для нашого дослідження важливо з'ясувати: чим є сьогодні неперервна освіта для окремої людини, держави: чи вона виправляє певні недоліки, недоробки попередньої освіти, виконуючи функції корекційної освіти, чи є траєкторією для подальшого розвитку сильної особистості, виконуючи функцію необхідних умов для колективного людського життя, що пов'язано з духовним життям людини [14]. Освіта і виховання завжди є у полі зору філософів, що підтверджує останній 31 міжнародний гегелівський конгрес 2016 року у Бохумі (Німеччина), де автор даної статті приймав безпосередню участь [21]. Широко звісне ствердження Сократа: я знаю, що я нічого не знаю теж можна розглядати як необхідність подальшого удосконалення, подальшої освіти, посыл до процесів самовдосконалення, тенденції до неперервної освіти.

Мета дослідження: з'ясувати культурні смисли і людинотворчий потенціал безперервної освіти.

Означені контексти неперервної освіти можна розглядати і у полі філософії освіти. Тому важливо дослідити питання самоструктурування безперервної освіти у процесі соціокультурних трансформацій постіндустріального зразка, взаємодії інституціалізованих та неінституціалізованих форм освіти у модерній та постмодерній культурі, знайти підходи до безперервної освіти у контексті примусу і свободи. Необхідно простежити трансформацію безперервної освіти у субкультурі інформаційного суспільства і соціокультурних контекстах суспільства знань. Для нас важливим є орієнтація неперервної освіти на запити конкретної людини, а саме: її шанс вписатися у контекст сучасності. Адже «особистість людини є справа рук самої людини, продукт її самовиховання. Вона неперервно зростає або вироджується у своїх діях, ускладняється або збідніє якістю тих цілей, які вона своєю діяльністю вирішує. Особистість ніколи не дається готовою, вона завжди твориться, вона не пасивна річ, вона – творчий процес» [1, с. 73]. Для нас актуальним є бачення людини себе у освітньому процесі, яким цей процес є для неї. Є багато відомих визначень поняття «освіта». Для нашого дослідження актуальним є акцентування М. Д. Култаєвої, яка аналізуючи російський переклад слова «образование» «як кальки з німецького «bildung» і українського «освіта» з його метафорикою французького «Просвещения», підкреслює значення бачення цілісного комплексу освіти, виховання, культури у вигляді моделі, стратегії, програми, проекту» [4, с. 8]. Ці підходи і допоможуть нам далі працювати з категорією «неперервна освіта», де є певна історично обумовлена система інститутів освіти і виховання. Багато досліджень свідчать, що освіта безпосередньо пов'язана з поняттям культури і означає у кінцевому вигляді специфічний засіб людини у перетворенні природних задатків і можливостей. Ці задатки повинні як і вся освіта, вся «школа постійно оновлюватися і це вдається, якщо всі учасники сприймають зміни як спільне завдання, і якщо зміни самі змінюють учасників цього процесу» [18, с. 156]. Це німецьке дослідження акцентує учителів, викладачів до змін у самих себе і направляти учнів і студентів до процесу самопізнання і спонукати до формування сильних

особистостей, здатних існувати у конкурентному середовищі. Інше німецьке дослідження підкреслює освіту у широкому контексті BILDUNG (самопізнання, самоформування) не як звичайного накопичення знань, а як внутрішньої конституції і взаємної відповідальності, культури [20, s. 52–53]. Це перегукується з іншим німецьким дослідженням, що підкреслює важливість системи освіти у сприйнятті новим знанням і навичкам, які пізніше дозволяють сприймати світ, що змінюється та діяти у відповідності із змінами у суспільстві і новими соціокультурними контекстами [22, s. 97]. Всі ці контексти є проблемами самоорганізації у площині синергетики, суттю якої є використання можливостей самої системи, в управлінні без управління, во включенні внутрішнього механізму саморегулювання, самоуправління, самоорганізації. Необхідно звернути увагу на дослідження В. А. Куца, де він підкреслює, що реалізація синергетичного підходу в освіті може бути здійснена тільки при знаходженні системи аттракторів, орієнтованих на типи культури, соціальні версти, вік, періоди сензитивності [16]. Невипадково, окремі країни поряд з відомими компетенціями передбачають рефлексійну компетенцію, яка орієнтована на самовдосконалення, самосвідомість, саморегуляцію, розвиток здібностей до саморефлексії. І така реалізація можлива «тільки у системі неперервної освіти, яка здатна забезпечити захищеність людини XXI століття, на основі самоорганізації, самоуправління і саморегуляції, де неформальна та інформальна освіта мають більший потенціал до самоорганізації, самоуправління і саморегуляції, ніж формальна освіта; при чому необхідно сполучення неперервної освіти з національною культурою» [16]. Освітні інституції, що об'єднані у формальну освіту (дошкільна, початкова, середня, вища, додаткова, система підвищення кваліфікації), також схильні до процесу самовдосконалення через нові форми організації процесу такі як дистанційна освіта, що через нові інформаційні технології, мережу інтернет поступово розмивають кордони неформальної освіти, доповнюючи одна іншу, створюючи єдину систему неперервної освіти. Ми звикли, що до 25 років освітню займалося інституціалізовані форми освіти (дитячі дошкільні заклади, школи, коледжі, ліцеї, гімназії, ПТУ, вищі навчальні заклади), а сьогодні освіта 25–64-річних і вище за віком людей – це не тільки університети третього віку, але і нові ресурси, серед яких найпопулярнішими є сайт Corsera, програма «Грюндвіг», фінська система електронної освіти для дорослих, програми вивчення іноземної мови разом із онуками, створення відділів неперервної освіти для окремих категорій працівників. Все це вже неінституціалізовані форми освіти, які навчилися співпрацювати з офіційними структурами у процесі самоорганізації. Залишається важливим пошук мотивації учасників навчального процесу вибору для себе стратегії неперервної освіти для розвитку кар'єри. Чи є вільним вибір такої стратегії, чи є певний примус на робочому місці працівника? Для країни важливо стимулювання цього процесу для подальшого економічного та соціального розвитку підприємств, бізнесу, всієї держави? Можна погодитися з ствердженням М. Д. Култаєвої в тому, що «не стільки нові технології, що ґрунтуються на знаннях, скільки сама людина, її нові можливості та перспективи повинні сьогодні задавати напрям у пошуках адекватних стратегій оновлення змісту освіти. Тому завдання освіти (тем більш неперервної у нашому контексті) – «мінімізація соціальних, культурних і психічних травм усіх без винятку генерацій населення, які набувають досвіду прискорення суспільного оновлення. Усе

це потрібно, щоб розвиток суспільства знань відбувся не в напрямку відчуження людини, а зі збереженням потенційно закладеної у неї гуманістичної спрямованості» [13, с. 247]. І без засадничих принципів самоосвіти і самовиховання, без введення практик піклування про себе (як елементарних знань про мистецтво жити, про моделі життєтворчості, розвиток життєвих компетентностей, на чому наголошує дослідження) зміст освіти, попри всі зусилля, спрямовані на його модернізацію, не стане динамічним і не відповідатиме духу часу. Формальна і неформальна освіта часто доповнюють одна іншу, спонукають до доповнення, створення нових форм співпраці, створюючи нові інноваційні ресурси, удосконалюють процеси самоорганізації. І тільки від вільного вибору людини залежить її освіта: чи вона залишиться для неї тільки за назавжди означеною спеціальністю у дипломі чи вона здатна до більшого, а саме до самовдосконалення, підвищення кваліфікації, отримання нової спеціальності, до пожиттєвого навчання. Актуальними і сьогодні залишається твердження Джона Локка про необхідність сприяння свободі розумової діяльності, що допоможе у подальшому оволодіти будь якою сферою, що сподобається [5, с. 61]. Якщо у людини своєчасно не розвинеться природне прагнення до свободи і самостійної діяльності, то за твердженням ще одного класика, «виросте раб лукавий і лінивий, що виконає тільки чужу волю» [12, с. 473]. І якщо сприймати свободу як усвідомлену необхідність, то нашого подальшого дослідження потребує трансформація безперервної освіти у субкультуру інформаційного суспільства.

Висновки. Нашими важливими завданнями у сфері освіти у сучасному суспільстві, яке ми називаємо століттям інформаційного суспільства, є подолання кризи культури, духовності, гуманності. Тому безперервна освіта повинна навчити людину жити у динамічному середовищі, що постійно змінюється, передбачати певні ризики, відповідати на виклики сьогодення та, в той же час, необхідно повернутися до ідеї абсолютної цінності людини як міри всіх речей. А це вимагає у першу чергу нових сучасних підходів до самоосвіти, активізації процесів самопізнання та самовизначення. Актуальною такою проблемою є для кожної людини. Сократівське пізнання як пошук самих загальних, в першу чергу, етичних визначень: піклування про свою душу, про своє призначення залишається актуальним і сьогодні, а також його орієнтація на пізнання загального, сконцентрованість на оцінку вчинків у світлі цього всезагального і на гармонію між внутрішніми мотивами і зовнішньою діяльністю для досягнення усвідомленого життя. Як наслідок у взаємовідносинах пізнання і чесноти правильний вибір здійснюється на шляху пізнання добра і зла і самопізнання, яке сьогодні можна трактувати як самоосвіту і самовиховання, визначення свого місця і призначення у світі, ролі у сучасному суспільстві, про що йдеться у дослідженнях [3; 6; 7; 10; 11]. Для людини інформаційного суспільства актуальним є пошук корисної, актуальної інформації, її осмислення та аналіз, переведення інформації в знання, своєчасне застосування знань на практиці, вільний обмін ними та розповсюдження їх у професійному товаристві. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології поширюють можливості для самоосвіти, в тому числі і для творчої діяльності, що дає шанс піднятися до нового рівня духовної свободи, замислитися над загальними законами самоорганізації. Самоорганізацію важко уявити без спонтанності та знайти явно виражені причини. Самоорганізація людини

і спонтанність її активності неподільні, свобода може бути зрозуміла як спонтанність активності людини, яка виходить за рамки наслідування зовнішнього примусу, тяжіє зовсім не до загальноприйнятих шаблонів і може проявлятися в різних аспектах її натури: в чуттєво-емоційній, інтелектуальній, а також у вольовій сфері, між якими немає жорстких меж. «...Спонтанна активність можлива лише у тому випадку, якщо людина не пригнічує істотну частину своєї особистості, якщо різні сфери її життя злилися в єдине цілісне», – писав Е. Фромм [15, с. 215–216]. Значення синергетики у формуванні нового стилю мислення неодноразово підкреслювалося у науковій літературі. Для неперервної освіти нелінійне мислення цікаве тим, що несе в собі застережу від стандартних і категоричних суджень, від лінійних асоціацій і висновків. Можна погодитися з точкою зору І. Пригожина, який вважав, що нелінійне мислення стає характерною рисою сучасної методології. Вчений робить важливий висновок: можна чекати, що потужним інструментом нелінійного гуманітарного мислення у недалекій перспективі стануть комп'ютерні програми, призначені для підрахунку гіпотетичних варіантів розвитку ключових подій [8]. Об'єктивні підстави для свободи щодо власного вибору самоосвітньої діяльності дає нам нові мотиви і вказує на поняття незалежності, як спорідненої передумови істинної свободи. Словосполучення «освіта дорослих» у контексті «неперервна освіта» набуває все більшої актуальності. Коли ми навчаємося, то ми позиціонуємо себе у якості як суб'єкта освітнього процесу, а не його об'єкт. Ми намагаємося не дозволяти маніпулювати собою при навчанні, значне суворіше оцінюємо своє ставлення до викладачів, до всієї системи навчання. Дорослі не можуть дозволити безрезультативне навчання, дорослі учні завжди налаштовані у навчанні на якісний кінцевий результат, що допоможе у подальшому житті та кар'єрі. І тут немає примусу, а є вільний вибір людини, адже самоосвіта стає провідним видом діяльності завдяки інформаційній революції, яка перетворила усю систему соціальних відношень. Освітнім інтеграційним процесам сприяють також недержавні професійні асоціації. В Україні з 2004 року такою асоціацією є Асоціація безперервної освіти дорослих, яка входить до Громадської ради освітян і науковців України та співпрацює з Всеукраїнським координаційним бюро міжнародної громадсько-державної програми «Освіта дорослих в Україні» під егідою Інституту дорослих ЮНЕСКО. Ключовими сьогодні для нашого дослідження є слова Е. Тоффлера, який вважав неписемним того, хто не вмів постійно читися.

Список використаних джерел

1. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448 с.
2. Драйден Г. Революція в навчанні / Драйден Г., Вос Дж; [пер. з англ. М. Олійник]. – Л.: Літопис, 2005. – 542 с.
3. Грешилова И. А. Философские основы педагогических и андрогогических моделей образования: монография / И. А. Грешилова. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 112 с.
4. Култаева М. Д. Категория «BILDUNG» в немецкой философской традиции, или размышление о смысле и предназначении образования / М. Д. Култаева // Постметодика. – 1999. – №1 (23). – С.8–13.
5. Локк Д. Избранные произведения // Антология гуманной педагогики. – М., 1998.

6. Назарчук А. В. Теория коммуникации в современной философии. – М.: Прогресс–Традиция, 2009. – 320 с.
7. Непрерывное образование как условие развития профессиональных компетенций: моногр. / сост. Н. А. Лобанов, А. Руткене, М. Тересявичене; под науч. ред. Н. А. Лобанова, Н. Мажейкене, В. Н. Скворцова. – ЛГУ им. А. С. Пушкина, НИИ соц.–экон. и пед. пробл. непрерыв. образования. – СПб.: ЛГУ им. А. С. Пушкина, 2013. – 335 с.
8. Пригожин А. И. Цели организаций: стереотипы и проблемы / А. И. Пригожин // *Общественные науки и современность*. – 2001. – №2. – С.5–20.
9. Романенко М. І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу. Монографія. – Дніпропетровськ, 1998. – 131 с.
10. Вершловский С. Г. Непрерывное образование (историко-теоретический анализ феномена). – Санкт–Петербург, 2007. – 147 с.
11. Сагуйченко В. В. Самоосвіта в інформаційному суспільстві / В. В. Сагуйченко // *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. – 2012. – №38. – С.90–101.
12. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии. – М.: ФАИР – ПРЕСС, 2004. – 575 с.
13. Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів / [авт. кол.: В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, В. Лутай та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 320 с.
14. Франк С. Л. О задачах всеобщей обобщающей науки // *Социолог. Исслед.* – 1990. – №9. – С.14.
15. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – М.: Харвест, 2003. – 384 с.
16. КучВ. А. Непрерывное образование как защита от непрерывных вызовов цивилизации (технично-гуманитарное исследование) // *Непрерывное образование: XXI век*. – 2013. – №3. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/nepreryvnoe-obrazovanie-kak-zaschita-ot-nepreryvnyh-vyzovov-tsilivilizatsii-tehniko-gumanitarnoe-issledovanie> (дата обращения: 30.07.2016).
17. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission staff working paper. Commission of the European Communities. – Brussels, 30.10.2000. SEC (2000) 1832. – 36 p.
18. Bernhard Bueb: Von der Pflicht zu führen. Neun Gebote der Bildung. – Berlin: Ullstein Buchverlag, 2008. – 171 s.
19. Education and Training in Europe 2020. Responses from the EU Member States. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2013. – 114 p.
20. Hans-Ulrich Baumgarten. Frei, gleich und gebildet. Bildungstheorie in der Diskussion. Verlag Karl Alber. München. – 2012. – S.46–60.
21. Valentyna Sahuichenko. Hegels Bildungsphilosophie und ihre Relevanz bei der Transformation von Bildungs-institutionen im postsowjetischen Raum. Abstracts 31 Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft. Zum Abschluss der Ausgabe: G.W.F. Hegel, Gesammelte Werke. 17 bis 20 Mai 2016. Ruhr-Universität Bochum. Deutschland. – S.88–89.
22. Dietrich Benner – Dariusz Stepkowski. Warum Erziehung in Demokratien nicht demokratisch fundiert werden kann. Vortrag im Rahmen der an der UKSW vom 06.–08.04.2011 veranstalteten 6. Fachtagung der Internationalen Herbart-Gesellschaft mit dem Thema «Erziehung und Bildung in politischen Systemen» [Elektronische Ressource]. – Anschluss-Modus: http://www.topologik.net/DIETRICH_BENNER_DARIUS_STEPCOWSKI_Topologik_numero_10.pdf.
6. Nazarchuk A. V. Teoriya kommunikacii v sovremennoj filosofii. – M.: Progress–Tradiciya, 2009. – 320 s.
7. Nepreryvnoe obrazovanie kak uslovie razvitiya professional'nyh kompetencij: monogr. / sost. N. A. Lobanov, A. Rutkene, M. Teresjavichene; pod nauch. red. N. A. Lobanova, N. Mazhejkene, V. N. Skvorcova. – LGU im. A. S. Pushkina, NII soc.–jekon. i ped. probl. nepreryv. obrazovanija. – SPb.: LGU im. A. S. Pushkina, 2013. – 335 s.
8. Prigozhin A. I. Celi organizacij: stereotypy i problemy / A. I. Prigozhin // *Obshhestvennye nauki i sovremennost'*. – 2001. – №2. – S.5–20.
9. Romanenko M. I. Osvida jak ob'jekt social'no-filosofskogo analizu. Monografija. – Dnipropetrovs'k, 1998. – 131 s.
10. Vershlovskij S. G. Nepreryvnoe obrazovanie (istoriko-teoreticheskij analiz fenomena). – Sankt–Peterburg, 2007. – 147 s.
11. Sagujchenko V. V. Samoosvita v informacijnomu suspil'stvii / V. V. Sagujchenko // *Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni G. S. Skovorody*. – 2012. – №38. – S.90–101.
12. Ushinskij K. D. Chelovek kak predmet vospitanija: Opyt pedagogicheskoy antropologii. – M.: FAIR – PRESS, 2004. – 575 s.
13. Filosofija i metodologija rozvytku vyshhoj osvity Ukrainy v konteksti jevointegracijnyh procesiv / [avt. kol.: V. Andrushhenko (kerivnyk), M. Bojchenko, L. Gorbunova, V. Lutaj ta in.]. – K.: Pedagogichna dumka, 2011. – 320 s.
14. Frank S. L. O zadachah vseobshhej obobshhajushhej nauki // *Sociolog. Issled.* – 1990. – №9. – S.14.
15. Fromm Je. Begstvo ot svobody / Je. Fromm. – Mr.: Harvest, 2003. – 384 s.
16. Kuc V. A. Nepreryvnoe obrazovanie kak zashhita ot nepreryvnyh vyzovov civilizacii (tehniko–gumanitarnoe issledovanie) // *Nepreryvnoe obrazovanie: XXI vek*. – 2013. – №3. [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://cyberleninka.ru/article/n/nepreryvnoe-obrazovanie-kak-zaschita-ot-nepreryvnyh-vyzovov-tsilivilizatsii-tehniko-gumanitarnoe-issledovanie> (data obrashhenija: 30.07.2016).
17. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission staff working paper. Commission of the European Communities. – Brussels, 30.10.2000. SEC (2000) 1832. – 36 p.
18. Bernhard Bueb: Von der Pflicht zu führen. Neun Gebote der Bildung. – Berlin: Ullstein Buchverlag, 2008. – 171 s.
19. Education and Training in Europe 2020. Responses from the EU Member States. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2013. – 114 p.
20. Hans-Ulrich Baumgarten. Frei, gleich und gebildet. Bildungstheorie in der Diskussion. Verlag Karl Alber. München. – 2012. – S.46–60.
21. Valentyna Sahuichenko. Hegels Bildungsphilosophie und ihre Relevanz bei der Transformation von Bildungs-institutionen im postsowjetischen Raum. Abstracts 31 Internationaler Hegel-Kongress der Internationalen Hegel-Gesellschaft. Zum Abschluss der Ausgabe: G.W.F. Hegel, Gesammelte Werke. 17 bis 20 Mai 2016. Ruhr-Universität Bochum. Deutschland. – S.88–89.
22. Dietrich Benner – Dariusz Stepkowski. Warum Erziehung in Demokratien nicht demokratisch fundiert werden kann. Vortrag im Rahmen der an der UKSW vom 06.–08.04.2011 veranstalteten 6. Fachtagung der Internationalen Herbart-Gesellschaft mit dem Thema «Erziehung und Bildung in politischen Systemen» [Elektronische Ressource]. – Anschluss-Modus: http://www.topologik.net/DIETRICH_BENNER_DARIUS_STEPCOWSKI_Topologik_numero_10.pdf.

References

1. Gessen S. I. Osnovy pedagogiki. Vvedenie v prikladnuju filosofiju / Otv. red. i sost. P. V. Alekseev. – M.: «Shkola–Press», 1995. – 448 s.
2. Drajdin G. Revoljucija v navchanni / Drajdin G., Vos Dzh; [per. z angl. M. Olijnyk]. – L.: Litopys, 2005. – 542 s.
3. Greshilova I. A. Filosofskie osnovy pedagogicheskikh i androgicheskikh modelej obrazovanija: monografija / I. A. Greshilova. – M.: FLINTA, 2014. – 112 s.
4. Kul'taeva M. D. Kategorija «BILDUNG» v nemeckoj filosofskoj tradicii, ili razmyshlenie o smysle i prednaznachenii obrazovanija / M. D. Kul'taeva // *Postmetodika*. – 1999. – №1 (23). – S.8–13.
5. Lokk D. Izbrannye proizvedenija // *Antologija gumannojo pedagogiki*. – M., 1998.

Sahuichenko V. V., PhD, associate professor, doctoral student of philosophy, Kharkiv National Pedagogical University G. S. Skovorody (Ukraine, Kharkiv), valentina.sag@ukr.net

Cultural essence and creative potential for individuals of continuous education

Change in Educational Policy of Ukraine, its joining to the Bologna process, reformation of the educational system and its institutions, strengthening of tendencies of the practice of lifelong learning require focusing on the philosophy of continuous education that international documents proclaimed as a key to development of an individual of the XXI century.

In the article explored the issues self-structuring of continuous education in the process of socio-cultural transformation of post-industrial model, interaction and institutionalized and non-institutionalized forms of education in modern and postmodern culture.

It traces the transformation of continuing education in the subculture of the information society and socio-cultural contexts of the knowledge society. An approach to continuing education in the context of self-education, self-development, coercion and freedom strategy for lifelong learning as a response to the challenges of the economic crisis, demographic changes, demand for new skills for possible employment with new and advanced competencies.

Keywords: institutionalized and non-institutionalized education, philosophy of education, self-education, coercion and freedom, transformation continuing education.

Сагуйченко В. В., кандидат философских наук, доцент, докторант кафедры философии, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды (Украина, Харьков), valentina.sag@ukr.net

Культурные смыслы и человекотворческий потенциал непрерывного образования

Изменение образовательной политики Украины, вхождение ее в Болонский процесс, реформирование дошкольного, начального, среднего, высшего, последилового образования формируют запрос на обучение в течение жизни и требуют сосредоточиться на философии непрерывного образования, которое международными документами провозглашено как ключевое для развития человека XXI столетия.

Исследовано самоструктурирование непрерывного образования в процессе социокультурных трансформаций постиндустриального образца, рассмотрено взаимодействие институциональных и неинституциональных форм образования в модерной и постмодерной культуре.

Рассмотрено трансформацию непрерывного образования в субкультуре информационного общества и социокультурных контекстах общества знаний. Предложено подходить к непрерывному образованию в контекстах самообразования, саморазвития, принуждения и свободы по стратегии пожизненного образования как ответа на вызовы экономического кризиса, демографических изменений, потребности в новых навыках для возможного трудоустройства с новыми и усовершенствованными компетенциями.

Ключевые слова: институциональное и неинституциональное образование, философия образования, самообразование, принуждение и свобода, трансформация непрерывного образования.

* * *

УДК 140.8

Шиндаулова Р. Б., кандидат педагогических наук, доцент, Казахская национальная консерватория им. Курмангазы (Республика Казахстан, Алматы), sharabana1@mail.ru

НООГУМАНИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД В ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ: ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ

С авторских позиций осуществляется теоретико–методологическое обоснование ноогуманистического подхода как составной части современной философии образования. Автором проанализированы ноогуманистические идеи, отраженные в философских, естественнонаучных, психолого–педагогических исследованиях, выявлен их потенциал в контексте разработки категориально–понятийного аппарата ноогуманизма. Также в статье автором продемонстрирована содержательная связь между ключевыми идеями антропокосмического и ноосферно–антропологического подходов.

Ключевые слова: ноогуманизм, ноогуманистическое мировоззрение, ноосфера, гуманизм, философия образования.

(статья друкється мовою оригіналу)

Ноогуманистический подход, являющийся руководящей нормой к исследованию и поиску путей решения исковой проблемы, включает: ноогуманистические идеи, отраженные в историко–философских, естественнонаучных, психолого–педагогических трудах в разные исторические периоды, позволяющие разработать категориально–понятийный аппарат ноогуманизма, структурирующего, соответственно, ноогуманистическое мировоззрение и ноогуманистически–ориентированную образовательную систему его формирования.

Также в его лоне обосновывается актуальность формируемой мировоззренческой системы как социально востребованной на современном этапе, обуславливающей разработку теоретико–методологических основ ноогуманистически–ориентированной педагогики как новой парадигмальной тенденции в современной философии об-

разования, педагогической теории и практике. Ноогуманистический подход интегрирует отдельные аспекты междисциплинарного, аксиологического, музыковедческого, регионального, психодидактического, лично–деятельностного, культурологического подходов, позволяя всесторонне изучить проблему, выбрать стратегию и тактику образовательной деятельности в решения поставленной задачи.

Одним из исходных положений ноогуманистического подхода является опора на равноуровневый методологический анализ исследуемой проблемы, позволивший экстраполировать ноогуманистические идеи из философии образования, аксиологии, культурологии, музыковедения, различных отраслей психологии и педагогики в единую теорию. Указанный анализ включает в себя четыре уровня исследования: 1) уровень философской методологии – анализ общих принципов познания и категориального строя науки в целом; 2) уровень общенаучной методологии принципов и форм исследования; 3) уровень конкретно–научной методологии; 4) уровень методики и техники исследования (технологический).

При этом, философский уровень методологического анализа призван высветить генезис понятия «ноогуманистическое мировоззрение», его ядерной составляющей «ноогуманизм», производных: «ноосфера», «гуманизм», «мировоззрение» и пр. – в истории философии и философии образования. Данный уровень включает в себя аксиологический, культурологический подходы, системный, исторический принципы, позволяющие с помощью сравнительно–исторического метода структурировать целостность ноогуманистических понятий и ценностных ориентиров исследуемой мировоззренческой системы.

Общенаучный уровень, включающий междисциплинарные исследования, раскрывает органическое единство ноогуманистических идей в учении о ноосфере, концепции устойчивого развития общества, отдельных положениях квантовой физики на стыке гуманитарных, естественных наук, музыковедения и сопряжены с междисциплинарным, музыковедческим подходами.

Конкретно–научный уровень ориентирован на психолого–педагогический аспект исследования ноогуманистического мировоззрения: обусловленный «гуманистической» составляющей, он включает лично–деятельностный, психодидактический, региональный подходы, которые учитывают индивидуально–психологические, национальные особенности обучающихся.

Технологический подход представляет совокупность методов и способов реализации разработанной модели формирования ноогуманистического мировоззрения в рамках ассоциативной модели обучения, на психодидактической основе и использовании форм учебной деятельности инновационной и проблемно–дискуссионной направленности (диалогичность обучения, создание специально организованной ноогуманистически–ориентированной обучающей среды, имеющей творчески–деятельностную направленность).

Интеграция указанных подходов, а также учет разработанных ранее в рамках ноосферной парадигмы антропокосмический, ноосферно–антропологический подходы (Ф. В. Лазарев [5], А. И. Креминский [4] и др.), позволяющих углубить доминирующее значение ноогуманистического подхода как комплексного средства,